G. Drewes

De ontdekking van Poerbatjaraka

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 129 (1973), no: 4, Leiden, 482-492

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

G. W. J. DREWES

DE „ONTDEKKING” VAN POERBATJARAKA

In deel 122 (1966) van dit tijdschrift heeft Dr Th. Pigeaud een In Memoriam gewijd aan professor Poerbatjaraka, de enige tijd tevoren overleden Javaanse geleerde, kenner van de Oudjavaanse litteratuur als geen tweede. Diens leerlingen hadden hem in 1964 bij zijn 80ste geboortedag geëerd met een feestbundel, verschenen als aflevering 2 van de tweede jaargang van het tijdschrift *Madjallah Ilmu² Sastra Indonesia*.

Dr Pigeaud vermeldt in zijn In Memoriam hoe Poerbatjaraka als jong Sunansambtenaar van bescheiden positie in conflict kwam met de oudere literati van het Salase hof terzake van de interpretatie van Oudjavaanse poëzie. Zijn kennis van het Nederlands had hem namelijk in staat gesteld, kennis te nemen van een boek van professor H. Kern, en zodoende was hij bekend geworden met de wetenschappelijke beoefening van het Oudjavaans, een taal die door de Javanen nauwelijks meer wordt begrepen en bij welker lectuur ook voor letterlievenden heel veel duister blijft. Dit conflict, zegt Dr Pigeaud, resulteerde in een brief, door Poerbatjaraka gericht tot de toenmalige Resident van Sala; deze zou daarop zich in verbinding hebben gesteld met het Hoofd van de Oudheidkundige Dienst te Batavia, met gevolg dat Poerbatjaraka in 1910 bij deze dienst zou zijn geplaatst.

In het bovenvermelde nummer van de *Madjallah Ilmu² Sastra Indonesia* geeft Sutjipto Wirjosuparto een ander relaas van de toedracht van zaken. Hij zegt, niet ten onrechte, naar straks zal blijken, dat het rijzen van Poerbatjaraka's ster is teweeggebracht door zijn bemoeienis met de *Smaradahana*; voorts, dat de kennis en de begaafdheid van de jonge Salase autodidact zouden zijn onderkend door Dr G. A. J. Hazeu, de toenmalige Adviseur voor Inlandse Zaken, toen deze eens te Sala op bezoek was. Dit laatste is evenwel onjuist. Eveneens onjuist is de opgave in de opsomming van de door Poerbatjaraka beklede functies in hetzelfde tijdschrift, dat hij in 1915 „Pustakawan pada perpustakaan Museum Radya Pustaka” zou zijn geweest, en eerst in 1917 ambtenaar bij de Oudheidkundige Dienst zou zijn geworden.

Poerbatjaraka's vertrek uit Sala als gevolg van zijn „ontdekking” door de Bataviase geleerden van die tijd heeft een andere voorgeschiedenis gehad dan door beide schrijvers is gememoreerd. De juiste toedracht van zaken kan evenwel in het licht worden gesteld met behulp van de originele, door Poerbatjaraka aan de Resident te Sala en daarop naar Batavia gezonden brieven, die alle bewaard zijn gebleven.

Onder de papieren die Dr D. A. Rinkes, Hoofdamtenaar voor de Volkslectuur, bij zijn definitief vertrek naar Europa in 1927 niet heeft meegenomen en die hij toen aan mij heeft terhandgesteld, bevond zich namelijk ook een map met het opschrift: Bescheiden Poerbatjaraka. Aanvankelijk was ik van mening, dat deze map, met vele andere van mijn paperassen, tijdens de oorlog verloren was geraakt, maar kortgeleden vond ik ze terug.

Ik laat deze brieven, met de opmerkingen waartoe zij Hazeu, Rinkes en Krom te Batavia aanleiding gaven, hier volgen en begin met Poerbatjaraka's brief aan Resident Van Wijk, waardoor de gehele zaak aan het rollen is gebracht.

Soerakarta, 15 September 1911

Terhoendjoek Padoeka Kangdjeng Toean Resident di Soerakarta

Jang bertanda tangan dibawah ini R. Ng. Poerbotjaroko (Lesja), menteri Adjudant Keparak-kiwo, beroemah didalam kotta Soerakarta, menerangkan jang ia ada kebisaan bag[a]i bahasa Kawi (Oud-Javaansch) dari beladjar sendiri dari soerat-soerat:

Ramayana door Dr. Prof. H. Kern.

Bharatayuddha door Dr. Prof. Gunning.

Adiparwa door Dr. Prof. H. H. Juinboll dll.

Dari pada itoe, ia mohon pada Regeering soepaja dipriksa (di-examen) ia poenja kebisaan tadi: barangkali¹ soedah tjoekoep, ia mohon soepaja diberi tanda (diploma) jang ia soedah ada kebisaan bag[a]i bahasa terseboet dengan tjoekoep, dan kalau beloem ia hendak teroes beladjar sampai tjoekoep.

Adapon jang boeat tanda lebih doeloe (voorloopig proef) ia menga-toerkan bersama ini ia poenja bikinan vertaling dari soerat Adiparwa hoofdstuk XIII en XIV dan hoofdstuk VIII, sampai matinja Radja Pariksit, dan boekoenja terseboet.

Maka jang bertanda tangan dibawah menoenggoe perintah dengan kembalinja soerat-soerat jang diatoerkan boeat dibersihkan toelisannja dan diberi verbetering lagi adanja.

Hamba jang amat rendah
(w.g.) Poerbotjaroko (Lesja)

¹ *Barangkali* is hier gebezigd in de zin van Jav. *mbok bilih*, 't zou kunnen zijn dat; in geval dat.

De Resident van Solo, D. F. van Wijk, zal stellig verlegen zijn geweest met een antwoord op dit niet-alledaags verzoek. Hij zond de stukken door aan Dr Hazeu te Batavia met het volgend schrijven:

Soerakarta 19 Sept. 1911

Hooggeachte Heer Hazeu

Mag ik U nog eens lastig vallen en U bijgaande stukken aanbieden ter lezing. Ik heb den rekwestrant al gezegd, dat er van een examen of diploma geen sprake is, maar hij verzocht mij dringend iets voor hem te doen. Hij is er niet op uit om een baantje te krijgen, hij is zeer tevreden met zijne detachceering aan de letterkundige afdeeling van de kepatihan alhier, maar ik geloof, dat zijn eenig verlangen is eenige waardeering, die hem tot verdere studie zal brengen. Hij is 27 jaar oud en maakt een gunstigen indruk.

Met aanbieding mijner beleefde groeten

Hoogachtend

Uw dw dr (w.g.) Van Wijk

Dr Hazeu, destijds Adviseur voor Inlandsche en Arabische Zaken en Voorzitter van de Commissie voor de Volkslectuur, waarvan Dr D. A. Rinkes Secretaris was, zond de stukken aan laatstgenoemde door met een begeleidend schrijven, a.v.:

„Heer Secretaris !

1. Hierbij ter inzage een Jav. vertaling van een paar stukken uit het Adiparwa door R. Ng. Poerbotjaroko (Lesja) van Solo, met een particulier schrijven van den Resident van Solo.

De vertaling, waarvan ik een paar bladzijden las, is vrij goed, dikwijls volkomen correct, somtijds niet geheel juist, maar er blijkt in allen gevalle uit dat de schrijver het Oud-Jav. v. h. Adiparwa althans methodisch en aanvankelijk met vrucht heeft bestudeerd. Merkw aardig zijn enkele kritische kantteekeningen in het bijgevoegde, blijkbaar aan Poerbotjaroko toebehoorende exemplaar v. h. Adiparwa ed. Juynboll. Zou hij de aantt. op pag. 4, 5, 6, 29, 64 enz. zelfstandig gemaakt hebben ? Zoo ja, hoe komt hij dan aan die wetenschap ? Zou U wellicht door tusschenkomst van onzen Javaanschen redacteur iets naders over Poerbotjaroko kunnen vernemen ? Is hij wellicht met een der Solosche prins en in Holland geweest ?

Wat doet de Volkslectuur ook weer met het Adiparwa ? Is er niet reeds een Jav. vertaling van dit boek in bewerking ? Ik herinner het mij niet juist meer.

Wil R. Ng. Poerbotjaroko wellicht een diploma van de Regeering (!) als aanbeveling gebruiken bij den Soenan ? Van een diploma kan natuurlijk geen sprake zijn. Maar het is in allen gevalle de moeite waard,

te trachten iets naders omtrent dezen schrijver te vernemen. Wellicht kan hij voor ons nog eens werk doen. Het is jammer, dat hier voor lieden als deze P. nog geen gelegenheid bestaat zich onder degelijke wetenschappelijke leiding in het oud-Jav., zoo mogelijk ook in het Sanskr̥t, te bekwamen. Maar dat zal wel zoolang duren, tot misschien de Soenan zelf een modern-ontwikkeld poedjangga benoemt.”

(w.g.) G. H. 22/9 '11

Dr Rinkes antwoordde hierop d.d. 25/9 '11 als volgt:

„Het stuk is voor Volkslectuur m.i. ongeschikt, ten minste in de eerste 10 jaar. Wij hebben nu al het „Mahabharata”, hoogdravend bij de Regeering aanbevolen, dat niets anders is dan een korte inhoudsopgave in modern-Javaansch, en de Kawi tekst met Jav. karakter, dus eenvoudig overschrijfwerk. Dit is iets meer, doch wat heeft men daar nu voor de volksontwikkeling aan, en wat voor interesse hebben de gewone desalieden in zulke stof? Hoe aantrekkelijk het voorts moge zijn om een Javaan, die reeds een zeker standpunt bereikt heeft, verder den weg te wijzen en hem zoodoende naar Europeesche methoden taalstudie c.a. te laten beoefenen, ik voor mij durf er niet aan te beginnen: met de Volkslectuur heb ik mij al beslommeringen genoeg, te veel misschien, op den hals gehaald, en eenige vrijheid van beweging wil ik ten minste behouden. Bovendien erlangt men voor al het gesloof geenerlei waardeering, zelfs niet van zichzelf, zoodat ik den heer Poerbatjaraka voorloopig laat schieten; als ik weer eens te Solo kom, dan kan men eens informeren, maar er over schrijven en wrijven ligt m.i. thans niet op mijn weg.”

Nog dezelfde dag schreef Dr Hazeu ten antwoord hierop aan Dr Rinkes:

„Het zou inderdaad veel tijd eischen Poerbotjaroko verder in de geheimen van het Oud-Jav. in te wijden. Vroeger heb ik zelf tot tweemaal toe bedekte verzoeken van den Rijksbestierder te Solo, om iets dergelijks te doen voor een toen eenigszins op den voorgrond tredenden jongen Javaan — zijn naam is mij ontschoten — van de hand gewezen. Poerbatjaraka staat evenwel in kennis en ontwikkeling hooger dan de bedoelde. Ik zal nu het stuk terugzenden en aanraden, de vertaling van het Adip. te Solo, b.v. voor rekening van den Soenan, te laten uitgeven. Aan diploma's of iets dergelijks kunnen wij natuurlijk niet beginnen.”

Het door Dr Rinkes niet ten onrechte ongunstig beoordeelde boek „Mahabharata”, dat de uitgave van Poerbatjaraka's Adiparwa-bewerking in de weg heeft gestaan, is een door de Commissie voor de Volkslectuur in 1911 uitgegeven werkje van de hand van R. Ng. Djajapoes-

pita.² Het bevat, behalve een voorwoord van dezen en een overzicht van de inhoud van het Mahabharata, slechts de tekst van de drie boeken van het Oudjavaanse Mahabharata die Dr H. H. Juynboll in 1893 in zijn proefschrift heeft uitgegeven, nl. het Asramawasana-, het Mosala- en het Prastanika parwa,³ die voorafgaan aan het achttiende en laatste boek van het grote epos, het Swargarohana parwa. Dr Juynbolls uitgave berust op een enkel handschrift (cod. or. Leiden 3134), waarvan de tekst, naar de uitgever constateerde (diss. bl. 32), in jammerlijke toestand verkeert en zelfs gedeelten bevat die hem onverklaarbaar waren.

Poerbatjaraka kan deze weinig gelukkige Volkslectuur-uitgave nog niet hebben gekend, aangezien zij pas tegen het einde van 1911 is verschenen, en het is een blote veronderstelling, dat hij van deze voorgenomen uitgave kennis heeft gedragen, en dat dit hem een prikkel zou zijn geweest, thans zelf met een bewerking in het Nieuwjavaans voor de dag te komen, te meer nog nu zijn Adiparwa-bewerking met een afwijzend antwoord was teruggezonden. Het is evenwel niet onmogelijk, dat deze weigering door Dr Hazeu is gemotiveerd met de aanstaande uitgave van Djajapoespita's boek. Hoe dit ook zij, enkele weken na de ontvangst van het antwoord uit Batavia zond P. aan de Voorzitter van de Commissie voor de Volkslectuur, Dr Hazeu, een door hem vervaardigde Nieuwjavaanse bewerking van de drie door Juynboll uitgegeven parwas, met het volgende begeleidend schrijven:

Soerakarta, 2 Nov. 1911

Terhoendjoek padoeka Toean Voorzitter dari volkslectuur

Dengan segala kahormatan jang ditemtoekan.

Bersama ini hamba hoendjoek bertaoe jang soerat Açramawasa-, Mosala-, dan Prasthanikaparwa soedah saja salin di bahasa djawa-baroe (Nieuw-Jav.) dengan saja tambahi sedikit (eenigszins omgewerkt) boeat menerangkan tjerita-nja (de samenhang v/h verhaal). Maka saja sengadja menjalin itoe tjerita, tida dari Hol. vertaling v. Dr. Prof. terseboet, tetapi direct dari textnja sadja. Daripada itoe, barangkali itoe tjerita bisa bergoena boeat volkslectuur, maka bersama ini, soerat terseboet (copy) (baroe Açramawasaparwa; jang doea baroe dibersihkan toelisannja) saja hoendjoekan adanja.

Menoengoe Padoeka Toean ampoenja prentah

Hamba jang amat rendah
(w.g.) Poerbotjaroko (Lesja)

² Men zie de bekende *Pratélan*, dl. II, blzz. 401, 402.

³ *Drie boeken van het Oudjavaansche Mahâbhârata in Kawi-tekst en Nederlandsche vertaling, vergeleken met den Sanskrit-tekst*. Brill, Leiden, 1893, 224 blz.

Poerbatjaraka's manuscript werd op de bij de Commissie voor de Volkslectuur gebruikelijke wijze d.d. 13 november 1911 in rondlezing gezonden bij de sub-commissie voor het Javaans, welke blijkens het desbetreffende omslagvel (1911 No 146) bestond uit Dr Hazeu en Dr Rinkes. Het gaf Dr Rinkes de volgende ontboezeming in de pen:

„Indertijd is door de Commissie voorgesteld om een Serat Mahabharata uit te geven, waarvan onlangs de laatste proeven gecorrigeerd zijn. Dat werk bestaat uit niets anders dan een hoogst onbeduidend voorberichtje van Djaja poespita, en verder een inhoudsopgave (zeer beknopt) der parva's en de transcriptie van het Oud-Jav. met modern Jav. letters. En dat werd met daverende termen als: een werk van hoogere orde, enz. aan de Regeering aangeboden.

Intusschen, het is er nu, en daar moet men zich bij neerleggen: opvolgers hebben altijd wat af te breken aan het werken van voorgangers. Als men de keuze had tusschen het werk van Djaja poespita en van Poerbatjaraka, zou ik het laatste verkiezen. Maar [om] nu, terwijl wij veel, veel nuttiger stof nog maanden, misschien jaren, moeten laten wachten op afdoening, omdat wij niet meer tijd hebben en de drukkerijen op verre na den stof niet verwerken kunnen, vind ik het beslist onraadzaam een boek van een genre dat wij al hebben en dat, als men daar überhaupt eenig heil in ziet, toch in elk geval een uiterst beperkte lezerskring zal vinden, bij de Regeering voor te brengen.

Nu verdient het wel steeds aanbeveling om te houden wat men heeft, doch ook al zou over 5 of 10 jaar, als wij er aan toe kunnen zijn, het handschrift niet meer bereikbaar wezen, dan acht ik het kwaad nog niet zoo heel ernstig. Het is geen eigenlijk gezegde vertaling, maar eene omwerking van den Kawi-tekst, en dat kunnen desverlangd anderen ook wel. Want hetgeen ontbreekt aan dit werk, en toch onafwijsbaar eisch is, in verband met het algemeene streven der Commissie, is eene inleiding waarin het belang dezer e.a. parva's en de vergelijking der (sic) inhoud met het Mahabharata, en de Jav. derivaten, op voor Javanen acceptabele wijze wordt uiteengezet, een inleiding, die alleen Dr. Hazeu of misschien Dr. Juynboll zouden vermogen samen te stellen, die daarvoor in den eersten tijd wel geen gelegenheid zullen kunnen vinden.”

Met dit afwijzend oordeel heeft Dr Hazeu zich, hoewel schoorvoetend, vereenigd. Hij schrijft, d.d. 25 dec. 1911:

„Ook ik vind bij nader inzien geen vrijheid het werk aan te bevelen. Toch is het jammer, dat de geenszins onverdienstelijke schrijver aldus ontmoedigd moet worden. In den afwijzingsbrief ware daarom ietwat uitvoerig mede te deelen, waarom bezwaar bestaat deze bewerking uit te geven.”

Niettemin, Poerbatjaraka's tweede poging om in Batavia gehoor te vinden was toch niet geheel vruchteloos. Dr Rinkes heeft blijkbaar Poer-

batjaraka's werk ook voorgelegd aan Dr N. J. Krom, het toenmalige Hoofd van de Oudheidkundige Dienst. Geenszins vermoedende hoe vruchtbaar hij weinige jaren later te Batavia en te Leiden met Poerbatjaraka zou samenwerken, schreef Krom in een briefje aan Rinkes d.d. 10 Januari 1912:

„Wat verder de Mahabharata-man aangaat, de enkele door mij gecontroleerde stukken leken mij niet kwaad. Maar daar in Juyn's boek een Holl. vertaling bijstaat, rijst de vraag, of de nieuw-Jav. bewerking niet voor een groot deel met behulp daarvan ontstaan kan zijn. Alvorens dus iets omtrent 's mans Kawi-kennis te beslissen, zouden we hem eigenlijk eens een stukje nog nergens vertaald Kawi moeten voorleggen.”

Men mag, naar mij voorkomt, hieruit wel opmaken, dat de toenmalige Javanici te Batavia er geen vrede mee hebben gehad dat zij voor de tweede maal deze begaafde autodidact moesten teleurstellen. Kennelijk hebben zij er toen reeds over gesproken, op welke wijze zij hem bij gebleken bekwaamheid in de gelegenheid konden stellen zich verder te ontwikkelen.

Een vingerwijzing die Poerbatjaraka zich onmiddellijk ten nutte maakte, kwam van Dr H. H. Juynboll, tot wien Poerbatjaraka zich had gewend om hem toestemming te vragen, wijzigingen in de door hem uitgegeven tekst aan te brengen. In een tot Dr Rinkes gerichte brief gedateerd Leiden 14 januari 1912 schrijft Dr Juynboll:

„Wat de Serat Mahabharata betreft, betwijfel ook ik het nut dezer uitgave. Een zekere Lesja uit Soerakarta schreef mij, dat hij eene Nieuw-javaanse vertaling van de 3 door mij uitgegeven parwa's (Āçramawāsa enz.) wil uitgeven en vroeg mijne toestemming, om eenige veranderingen in mijn tekst aan te brengen. Ik heb hem geantwoord, dat ik hem aanraad, eerst andere hss. uit Batavia te raadplegen, daar ik inder tijd slechts over één slecht hs. kon beschikken bij de uitgave.

Over het algemeen komt het mij voor, dat de keuze van deze parwa's niet bijzonder gelukkig is. Het Ādiparwa of Wirāṭaparwa zouden hiervoor eerder in aanmerking komen, daar zij de bronnen der wayang-purwa-verhalen zijn.”

Men mag wel veronderstellen dat het effect van Juynbolls brief is geweest, dat Poerbatjaraka besloten heeft, zijn bewerking van de drie boeken van het Mahabharata in portefeuille te houden tot hij de gelegenheid zou hebben gehad, de hem gegeven raad op te volgen. Van dit uitstel is afstel gekomen; een heruitgave van Poerbatjaraka's hand is nooit verschenen.

Naast dit negatief effect had Juynbolls raad echter ook een positieve uitwerking. Tot de Oudjavaanse teksten die Poerbatjaraka te Solo zelfstandig had bestudeerd behoorde ook de *Smaradahana*, waarvan hij een exemplaar in handschrift bezat. 'Zelfstandig' wil hier zeggen: geheel zelfstandig; deze tekst was immers noch uitgegeven noch vertaald. Het enige dat er ooit over was gezegd, was te vinden in de weinige regels die Friederich in zijn Voorlopig Verslag van het Eiland Bali van 1849 eraan heeft gewijd. Door een uitgave hiervan te bewerken kon hij het bewijs leveren dat hij ook zonder op Nederlandse voorgangers te steunen tot het verstaan van Oudjavaanse teksten in staat was, alsmede, door ook andere handschriften dan het zijne bij de uitgave te betrekken, laten zien dat hij ook volgens de wetenschappelijke methode van tekstuitgave wist te werken. Derhalve richtte hij zich tot het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen met het verzoek, hem het benodigde vergelijkingsmateriaal te verschaffen. Ziehier zijn brief:

Soerakarta. 24 Feb. 1912

Zeer Hooggeachte Bat.-Gen. v. K. en W. Batavia

Bij dezen heb ik de eer UHed. mede te deelen, dat ik van plan ben het O.J. gedicht „Smaradahana-katha” voor een text-uitgave te bewerken. Doch daar ik er slechts één exemplaar op palmblad in Bal.-schrift, hoewel ongeschonden, volledig en goedgeschreven, in mijn bezit heb, durf ik mijn plan nu nog niet ondernemen. En ondanks de meeste gram.- en spelling-fouten reeds door mij gezien worden, en dus ik in staat zal zijn ze te verbeteren, blijven er toch niet weinig duistere, waarschijnlijk corrupte punten over.

Zooals UHed. zelf weet; om een goede O.J. text-uitgave te verkrijgen, moet men 't door onderlinge vergelijking van een paar ex. handschriften samenstellen. (zie voorbericht v. h. Bh.Y. door Dr. J. G. H. Gunning.)

Daarom verzoek ik UHed. zeer beleefd, mij te helpen een paar ex. van bedoeld gedicht in [in] Uwe bezit, aan mij ter leen voor de bewerking te verschaffen, en vervolgens, wanneer het klaar is, de uitgave daarvan, natuurlijk voor Uwe rekening, te willen mogelijk maken.

Ten slotte hebbe UHed. de goedheid mij te vergeven, dat ik UHed. dezen brutalen brief in gebrekkig Hollandsch aanbied.

Zij UHed. voorloopig gedankt.

In afwachting Uwer orders verblijf ik gaarne

adres:
P. Lesja
Soerakarta.

Hoogachtend
(w.g.) Poerbotjaroko (Lesja)

Op deze brief staat, in het handschrift van Rinkes, met potlood de aantekening: Krop. Bat. Gen. No 844. Dit is een van de twee hss. van het gedicht in de bibliotheek van het toenmalige Bataviaasch Genootschap; het andere is een hs. op papier met interlineaire Balische vertaling, afkomstig uit de nalatenschap van Dr Brandes. Beide hss. zijn door Dr Poerbatjaraka voor zijn eerst in 1931, na zijn verblijf in Nederland, in het licht gegeven editie van de Smaradahana (Bibliotheca Javanica deel 3) gebruikt. De tekst in transcriptie, met een voorlopige vertaling, kwam echter reeds in 1919 gereed, doch de verlangde handschriften zijn niet naar Solo opgezonden maar door de bewerker ter plaatse benut, nadat hij in de loop van 1912 naar Batavia was verhuisd.

Het is duidelijk dat na de ontvangst van Poerbatjaraka's derde, ditmaal aan het Bataviaasch Genootschap gerichte brief — die echter bij dezelfde personen, Hazeu, Rinkes en Krom, ter tafel kwam — deze naastbetrokkenen opnieuw overleg hebben gepleegd over hetgeen zij voor deze talentvolle en vasthoudende jongeman konden doen. Uit de correspondentie blijkt dat Kroms suggestie van het toetsen van zijn kennis van het Oudjavaans bij de anderen weerklank heeft gevonden, en dat Rinkes zich bij een bezoek aan Solo daarmee heeft belast. De uitslag van dit onderzoek stelde niet teleur.

Nu was Poerbatjaraka *abdi dalem* van de Sunan en werkzaam op de letterkundige afdeling van het kantoor van de Rijksbestuurder, toentertijd Raden Adipati Sasradiningrat (de vierde van die naam, in functie van 1890—eind 1914). Voor zijn detachering te Batavia was de toestemming van de Sunan nodig, en om deze te verkrijgen was de tussenkomst van de Resident bij de Rijksbestuurder vereist. Resident Van Wijk schreef op 30 maart 1912 aan Rinkes:

„Met den Rijksbestuurder heb ik over het bedoelde jonge mensch gesproken. Daar de Soesoehoenan voor zijn gaan naar Batavia vergunning moet geven, zag de Rijksbestuurder gaarne dat U nog een brief over de zaak schreef. Kunt U dat doen ?”

Aan dit verzoek heeft Rinkes met bekwame spoed voldaan. Op 9 april 1912 deed hij een brief terzake uitgaan aan de Rijksbestuurder van Solo. Deze brief, in het Javaans en blijkbaar op summiere aanwijzingen van Rinkes opgesteld door de Javaanse schrijver van het Bataviaasch Genootschap, R. Wirawangsa, luidt (in transcriptie):

„Punika serat ingkang medal saking manah sutji saha atur saguning salam kahurmatan kula Dr D. A. Rinkes mugi katur ing pandjenengan dalem ingkang saudara kangdjeng Raden Adipati Sasradiningrat, opisir

ing Orde ing Oranje Nassau, Sri Nugraha angkat I, opisiring Kroonorde ing Siam, Ridder eerste klas Orde Hendrik de Leeuw ing Brunswijk, Papatihing Karaton Dalem Surakarta Adiningrat.

Kula nuwun. Kula angaturi uninga: Kala kula datang ing Surakarta sampun amriksa ing kasagedanipun Lesja a. Ngabèhi Purwatjaraka (sic), inggih punika bab tembung kina Sangskrit utawi tembung Kawi. Menggah saking kawontenanipun bab tembung kina Kawi sawatawis sampun anjekapi; wondéné bab Sangskrit dèrèng anjekapi.

Awit saking punika, amurih sagedipun dados panuntuning bongsa Djawi agindakaken kawruhipun saha madjeng datang basa Djawi kina Kawi tuwin Sangskrit, saking pamrajogi kula pun Lesja a. Ngabèhi Purwatjaraka wau kedah sinau rumijin datang ing Batawi, prelu saged tampi piwulangipun saha tuwan-tuwan dokter ingkang sami amarsudi datang ing kasusastran Djawi ingkang kasebut nginggil, awit manawi boten makaten saèstunipun badé kirang kamadjenganing bongsa Djawi datang ing basanipun pijambak. Sapunika bab tembung kina Kawi tuwin Sangskrit para Djawi sampun katàh ingkang sami boten mangertos babar pisan.

Dados saupami pun Ngabèhi Purwatjaraka wau kalampahan saged sinau datang Batawi ing sawatawis wulan, tamtu saged tjekap kasagedanipun saha badé saged ambabaraken utawi anuntumaken kawruh Djawi kina Kawi tuwin Sangskrit waradinipun datang para Djawi sadaja.

Menggah ingkang mekaten punika kula sumongga ing pandjenengan dalem saudara.

Ingkang saudara
(w.g.) D. A. Rinkes

D.w.z.:

„Dit is een brief die, voortgekomen uit een oprecht gemoed, onder het brengen van eerbiedige groetenis van mij Dr D. A. Rinkes zij aangeboden aan U, mijn vriend Raden Adipati Sasradiningrat, Officier in de Orde van Oranje-Nassau, Sri Nugraha 1e klasse,⁴ Officier in de Kroonorde van Siam, Ridder eerste klasse in de Orde van Hendrik de Leeuw van Brunswijk, Rijksbestuurder van Surakarta Adiningrat.

Met Uw verlof. Ik breng te Uwer kennis dat ik tijdens mijn bezoek aan Solo een onderzoek heb ingesteld naar de bedrevenheid van Lesja alias Ng. Purwatjaraka (sic) in de oude talen Sanskrit en Kawi. Wat het Kawi betreft was die redelijk voldoende; wat het Sanskrit betreft echter nog niet. Derhalve is het mijns inziens nodig dat genoemde Lesja alias Purwatjaraka, ten einde de Javanen te kunnen voorgaan in wetenschappelijke ontwikkeling en betere kennis van het Oudjavaans (Kawi) en Sanskrit, te Batavia komt studeren ten einde in staat te zijn het onderrecht te volgen van de doctoren die zich met de studie van de Oudjavaanse literatuur bovenvermeld bezighouden. Immers, zo dit niet geschiedt, zal het Javaanse volk geen vooruitgang boeken in de kennis van

⁴ Naam van een Solose ridderorde.

zijn eigen taal. Van het Oudjavaans (Kawi) en het Sanskrit hebben de meeste Javanen van thans volstrekt geen kennis.

Zo genoemde Lesja alias Purwatjaraka een aantal maanden te Batavia zou kunnen studeren, zou hij stellig zich daarin voldoende kunnen bekwamen en de kennis van het Oudjavaans (Kawi) en het Sanskrit onder de Javanen kunnen verbreiden en herstellen.

Dit moge ik te Uwer kennisse brengen."

Uw vriend
D. A. Rinkes.

Een schriftelijk antwoord op deze brief bevindt zich niet bij de stukken. Zo het ooit is gegeven, zal het misschien zijn opgenomen in het archief van de Oudheidkundige Dienst, waarbij Poerbatjaraka na zijn komst te Batavia was gedetacheerd.

Aan zijn leerjaren aldaar, en aan de degelijke leiding die hij toen bij zijn verdere studie van Krom heeft ontvangen, alsook aan de voor beiden vruchtbare samenwerking tijdens zijn verblijf in Nederland, heeft Poerbatjaraka steeds uitnemende herinneringen bewaard. De gevoelens die hij jegens zijn leermeester koesterde heeft hij tot uiting gebracht in het voorwoord van zijn proefschrift („Gij hebt mij tot een waardig mensch gemaakt”), alsmede in de opdracht, gesteld in het exemplaar van zijn Smaradahana-uitgave dat hij Krom toezond: „Als blijk van eerbied en dankbaarheid”.